

5. Bogush A. M. Lingvody`dakty`chna koncepciya I. I. Sreznevs`kogo/ A. M. Bogush // Pedagogika i psy`xologiya/ Akad. ped. nauk Ukrainy`. – Ky`iv, 2012. – №2. – С. 65-69.
6. Bondar L. Vidobrazhennya idej pro dy`ferencijovany`j pidxid do navchannya u zmisti osvity` pochatkovoyi shkoly` (kinez` 19 st. – do 1917 r.)/ L. Bondar //Ridna shkola: nauково-pedagogichny`j zhurnal. – 2011. – N8/9. –69-74 s.

Резюме: Человек вступает в отношения с обществом, которое принимает его для того, чтобы он смог накопить необходимый ему опыт, пройдя свой жизненный путь, выполнив жизненную программу. И с момента появления человека на свет, а вернее задолго до его рождения (создание семьи, где сможет родиться ребенок и т.д.) в силу вступает закон причины и следствия - закон сохранения энергии.

Ключевые слова: психология, ребенок, прошлый опыт, прошлое, настоящее, будущее, жизнь, человек-планета, природа-человек, человек-человек, человек-коллектив, человек-общество, человек-планета, человек-Вселенная

Summary: A man enters into a relationship with the community, which takes him to, he was able to accumulate the necessary experience he struck his life, doing vital program. And since the appearance of man on the world, or rather before his birth (a family where the child will be born, etc.) comes into force the law of cause and effect - the law of conservation of energy.

Key words: psychology, child, past experience, past, present, future, life, people-planet, nature-a man, a man-a man, a man-a team, man and society, man-Planet, Man-Universe

УДК 371. 034/. 0355:371. 041

Р.М. БЛОУС, А.С. БОРОВСЬКА

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглянуто поняття цінностей, ціннісних орієнтацій, здійснено аналіз проблеми самоактуалізації у сучасній психології, підбрано комплекс методик дослідження, виявлено особливості ціннісних орієнтацій старшокласників залежно від рівня їх самоактуалізації, визначено перспективні напрями досліджень.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісна сфера, самоактуалізація, юнацтво.

Постановка проблеми. Ціннісні орієнтації є складовою внутрішньої структури особистості, що формуються і закріплюються життєвим досвідом індивіда у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації відображають внутрішню готовність людини до здійснення обраного акту дії, спрямовані на задоволення потреб та інтересів, а тому вказують на стратегічні моделі її поведінки. Водночас цінності – вагомий аспект мотивації, а ціннісні орієнтації посідають одне з провідних місць в ієрархічній структурі регуляції діяльності, виступаючи важливим компонентом структури особистості. Саме прагнення до самоактуалізації мотивує людину до розвитку і вияву своїх можливостей, робить вільною у виборі власного життєвого шляху, психологічно зрілою. Одним із механізмів інтеграції індивідуальних якостей у систему саморегуляції особистості є самоактуалізація як процес виявлення людиною власних потенціалів та використання їх при реалізації сенсу життя, що природно, проте в сучасних умовах розвитку ускладнюється [2]. Процес самоактуалізації впливає на усвідомлення та формування індивідуально-психологічних особливостей, системи ціннісних орієнтацій, життєвих цілей та позицій, незалежності, сензитивності, рівня комунікативних здібностей та адекватного самовираження. У цьому розумінні самоактуалізація починає діяти через механізм саморегуляції поведінки особистості, характеризуючись вмінням конструктивного вирішення проблем, прийняттям самостійних рішень, високою мотивацією та прагненням до нового. Дорослішання індивіда незмінно супроводжується прагненням більш глибоко зрозуміти себе, розібратися у своїх почуттях, настроях, думках, стосунках [3].

Саме юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи. На даному етапі життя важливим джерелом системи цінностей особистості служить навчання у вищих навчальних закладах, де молоде покоління здобуває знання та певний соціальний досвід. У цьому віці починає формуватися певне коло інтересів, яке поступово трансформується у цінності та є психологічною базою ціннісних орієнтацій у ранньому юнацтві. Відбувається переключення інтересів із часткового та конкретного на абстрактне і загальне, спостерігається зростання інтересу до питань світогляду, релігії, моралі й естетики, до психологічних переживань інших людей і до своїх власних [1].

Сьогоднішні старшокласники через кілька років остаточно вироблять свою систему цінностей, яку повинні будуть сприймати вже наступні покоління. Важливо саме зараз визначити негативні проблемні тенденції та спробувати спрямувати процес формування ціннісних орієнтацій шляхом освоєння позитивних цінностей, вироблених попередніми поколіннями, що й актуалізує тему дослідження.

Метою статті є виявлення особливостей ціннісної сфери старшокласників залежно від рівня їх самоактуалізації, завданнями – здійснення теоретичного аналізу проблеми самоактуалізації у сучасній психології та дослідження особливостей ціннісних орієнтацій старшокласників.

Результати теоретичного дослідження. Вивченням ціннісних орієнтацій займалися: Геракліт, Платона, Арістотель, Т. Гоббс, Дж. Локк, Б. Спіноза, Г. Лейбніц, І. Канту, Г. Ріккерт, В. Віндельбанд. Давньогрецький філософ Геракліт головною цінністю вважав весь світ, розглядаючи його як живий організм, людину як міру всіх речей. За Платоном істинно добродійною і мудрою є людина знаюча, з високими духовними цінностями і діями відповідно до них. Для Арістотеля вищими цінностями є істина, мудрість, моральність. Значний внесок у формування категорії «цінність» зробили філософи Нового часу. Ф. Бекон асоціював знання із цінністю, мудрістю, владою, силою. Інші мислителі тієї доби (Т. Гоббс, Дж. Локк, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) розглядали цінності в контексті емоційно-вольових дій, поєднували розуміння й констатацію цінностей з переживаннями, бажаннями, веліннями. У середні віки цінності пов'язувалися з божественною сутністю, вони набувають релігійного характеру. В епоху Відродження моральною цінністю стала всебічно розвинена людська особистість, здатна насолоджуватися природою, любов'ю, мистецтвом, досягненнями людської думки, спілкуванням із друзями. Антропоцентризм, як провідна ідея Ренесансу, дозволив розвинути далі антропологічні вчення, вважаючи людину найвищою цінністю [4].

За І. Кантом під цінністю розуміються вимоги, норми, що виступають у якості регулятора та цілей людських відносин, діяльності. Філософія неокантіанства (Г. Ріккерт, В. Віндельбанд) посилила інтерес до дослідження цінностей, наділяючи їх трансцендентальним змістом, що відрізняло діяльність людини від тих процесів, які відбуваються в природі. На їхню думку, цінності – це те, за допомогою чого конструюється світ наукового пізнання й культури. М. Вебер розглядав цінності як історичні явища, що визначають епоху. Змінюється епоха – змінюються й цінності: одні втрачають свою силу, інші набувають [6].

О. М. Максимов вважає цінність первинною формою предмета реальності, в якій він постає перед свідомістю через ціннісне ставлення людини до цього предмету. За М. Рокічем цінності особистості характеризуються наступними ознаками:

1. витоки цінностей прослідковуються в культурі, суспільстві та особистості;
2. вплив цінностей спостерігається практично у всіх соціальних феноменах, що заслуговують вивчення;
3. загальне число цінностей, набутих людиною, порівняно невелике; всі люди мають однакові цінності, хоча й різною мірою;
4. цінності організовані в системи.

П. І. Смирнов стверджує, що цінністю вважається будь-яке матеріальне або ідеальне явище, що має значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, живе. З психологічної точки зору, ціннісні орієнтації є компонентом структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку, та являє собою основу свідомості, прийняття рішень щодо важливих життєвих питань. Поняття ціннісної орієнтації є більш широким за поняття цінності, оскільки в його основі – структурний зв'язок між самою цінністю і ціннісно зорієнтованим суб'єктом [5]. Ціннісні орієнтації розуміють як цілі, прагнення, бажання, життєві ідеали, систему певних норм (В. Б. Ольшанський, О. І. Титаренко), установки на ті чи інші цінності матеріальної або духовної культури суспільства (А. Г. Здравомислов, В. О. Ядов, А. В. Бітуєва, А. І. Донцов, О. І. Зотова, Д. Н. Узнадзе), вияв потреби (В. А. Злотніков), ставлення до навколишнього середовища (В. В. Водзинська), детермінанти прийняття рішень (Ю. М. Жуков), складні узагальнені системи ціннісних уявлень (І. М. Попова, А. О. Ручка), основний канал перетворення культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людини (В. Г. Олексієва), типи пізнавальних реакцій людини (Е. Шпрангер). Зокрема, А. І. Донцов визначає ціннісні орієнтації як смислові установки суб'єкта, усвідомлені ним у процесі соціалізації та сформульовані у запропонованих суспільством термінах [4].

Ціннісні орієнтації, за В. О. Ядовим, становлять собою інтегративні, вільно та відповідально обрані особистістю установки, що є ширшими, ніж будь-які фіксовані або ж навіть базові соціальні установки, орієнтири й ідеали. Таке розмаїття визначень свідчить про те, що поняття «ціннісні орієнтації» усе ще потребує конкретизації, визначення структури, видів ціннісних орієнтацій та їх місця у загальній системі ціннісно-смислових утворень особистості. Ціннісні орієнтації – це певна, відносно стійка ієрархічна система, що включає в себе цінності особистості як соціального суб'єкта та суспільства загалом, і відображує міжсуб'єктні стосунки.

Методика та процедура дослідження. У дослідженні значення формування ціннісних орієнтацій в процесі самоактуалізації юнацтва використовуються такі методики: «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (ТСО) адаптований Д. О. Леонтьєвим; методика «Ціннісних орієнтацій» за М. Рокічем; «Морфологічний тест життєвих цінностей» (МТЖЦ) за (В. Ф. Соповим, Л. В. Карпушиною); методика А. В. Лазукіна в адаптації Н. Ф. Каліної «Діагностика самоактуалізації особистості» (САМОАЛ). Експеримент було проведено у лютому-березні 2014 року. В експерименті брали участь учні дев'ятих та одинадцятих класів загальноосвітньої школи № 5 м. Світловодська. Всього опитано 50 осіб (25 учнів 9 класів та 25 учнів 11 класів).

Аналіз результатів дослідження. За методикою діагностики самоактуалізації особистості (САМОАЛ) спостерігаємо низький рівень самоактуалізації (65%) учнів дев'ятих класів, що свідчить про неважливість прагнення до виявлення і розвитку своїх індивідуальних можливостей на даному етапі. Для учнів дев'ятих класів важливим є матеріальне становище, а в одинадятикласників підвищується рівень самоактуалізації, розвиток себе (15%), що говорить про постійне прагнення до самовдосконалення.

«Тест смисложиттєвих орієнтацій» (за Д. О. Леонтьєвим) засвідчує домінування насолоди життям в учнів дев'ятих класів із високим рівнем самоактуалізації (50%) та локусу контролю-Я (50%), а у одинадятикласників ці показники знижуються до 20%. У досліджуваних із середнім рівнем самоактуалізації з віком збільшується показник локусу контролю-Я, засвідчуючи власну самостійність. Також зазначимо, що в

учнів із низьким рівнем самоактуалізації з віком збільшується показник результативності життя, вказуючи на пасивну життєву позицію, неготовність брати на себе відповідальність;

За результатами методики «Морфологічний тест життєвих цінностей» (МТЖЦ) за В. Ф. Соповим, Л. В. Карпушиною незалежно від віку виявлено низький показник збереження власної індивідуальності та високий показник креативності й власного престижу, відображаючи прагнення до самовираження та страх бути не прийнятим у суспільстві. Креативність виступає значимою життєвою цінністю як для дев'ятикласників, так і одинадцятикласників.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Згідно з поставленими завданнями можна зробити наступні висновки. При високому рівні самоактуалізації у дев'ятикласників домінує насолода життям та локус контролю-Я, а у одинадцятикласників ці показники знижуються, що свідчить про збільшення усвідомлення відповідальності за своє життя. Низький рівень самоактуалізації з віком зростає. Незалежно від віку виявлено низький показник збереження власної індивідуальності. Перспективними надалі вбачаються дослідження гендерних особливостей ціннісних орієнтацій старшокласників; аналіз методів дослідження цілеспрямованості; вияв впливу стилю виховання на ціннісні орієнтації старшокласників.

Список використаних джерел

1. Бандура О. Самоактуалізація як механізм формування інтегрованого стилю життя особистості // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник ; за ред. Н. Софій, І. Єрмаков, та ін. – К. : Контекст, 2000. – С. 236-238.
2. Васютинський В.О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В.О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології : Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2006. – Вип. 6. – С. 40-45.
3. Голуб А. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в процесі дозвільної діяльності: соціально-педагогічна робота / А. М. Голуб. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2009. – 557 с.
4. Дівісенко К. С. Динаміка цінностей школярів / К. С. Дівісенко. – К. : Соціологія, 2008. – 224 с.
5. Зауторова Е. В. Мистецтво та формування морально-ціннісних орієнтацій особистості / Е.В. Зауторова. – К. : Мистецтво та освіта, 2008. – 673 с.

References

1. Bandura O. Samoaktualizaciya yak mexanizm formuvannya integrovanogo sty'lyu zhy'ttya osoby'stosti // Kroky` do kompetentnosti ta integraciyi v suspil'stvo : naukovo-metody'chny'j zbirny'k ; za red. N. Sofij, I. Yermakov, ta in. – K. : Kontekst, 2000. – 236-238 s.
2. Vasyuty'ns'ky'j V. O. Cinnisno-oriyentacijni ploshhy'ny` suchasnoho ukrayins'kogo suspil'stva / V.O. Vasyuty'ns'ky'j // Problemy` zagal'noyi ta pedagogichnoyi psy'xologiyi : Zb. nauk. pr. In-tu psy'xologiyi im. G. S. Kostyuka. – K., 2006. – Vy'p. 6. – 40-45 s.
3. Golub A. M. Formuvannya cinnisny'x oriyentacij molodi v procesi dozvil'noyi diyal'nosti: social'no-pedagogichna robota / A. M. Golub. – Dnipropetrovs'k : Nauka i osvita, 2009. – 557 s.
4. Divisenko K. S. Dy`namika cinnostej shkolyariv / K. S. Divisenko. – K. : Sociologiya, 2008. – 224 s.
5. Zautorova E. V. My`stecztvo ta formuvannya moral'no-cinnisny'x oriyentacij osoby'stosti / E.V. Zautorova. – K. : My`stecztvo ta osvita, 2008. – 673 s.

Резюме. В статье рассмотрены понятия ценностей, ценностных ориентаций, осуществлен анализ проблемы самоактуализации в современной психологии, подобран комплекс методик исследования, выявлены особенности ценностных ориентаций старшеклассников в зависимости от уровня их самоактуализации, определены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, ценностная сфера, самоактуализация, юношество.

Summary. The article analyzes the features of values, value orientations, the analysis of the issue of self-actualization in modern psychology is performed, the set of research methodologies is compiled, peculiarities of high-school students value orientations are singled out based on the level of their self-actualization, perspectives for future research are defined.

Key words: values, value orientations, value sphere, self-actualization, youth.

УДК 159.9.072.4

А.М. БОЛЬШАКОВА

ПОВЕДІНКА ТИПУ А ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Досліджено особливості поведінки типу А (стрес-коронарної поведінки) у студентів-менеджерів. Виявлено, що значна кількість майбутніх менеджерів демонструє або вже сформовану стрес-коронарну поведінку, або тенденції до її виникнення. Визначено, що поведінка типу А більш сформована в юнаків, вони також більш схильні до таких її окремих проявів, як амбітність, енергійність, суперництво та схильність до стримування емоцій. Показано, що дівчата виявляються більш схильними до проявів ворожості.